

Державна служба статистики України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби
статистики України

29.12.2017 № 359

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ
ІЗ СКЛАДАННЯ ДОПОМІЖНОГО (САТЕЛІТНОГО)
РАХУНКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

Київ – 2017

Державна служба статистики України

Відповідальний за випуск – в. о. директора департаменту статистики послуг Кармазіна О. О.

Методологічні положення із складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму (далі – Методологічні положення) описують концептуальні підходи щодо визначення показників допоміжного (сателітного) рахунку туризму.

Методологічні положення підготовлені фахівцями Національної академії статистики, обліку та аудиту Держстату та Державної служби статистики України:

Мотузка О. М.	– кандидат економічних наук
Калачова І. В.	– доктор економічних наук
Бондарук Т. Г.	– доктор економічних наук, професор
Забалдіна Ю. Б.	– кандидат економічних наук, доцент
Іващенко О. А.	– кандидат економічних наук, доцент
Журавльов О. В.	– кандидат економічних наук, доцент
Голубова Г. В.	– кандидат економічних наук, доцент
Серба Д. М.	– економіст
Вашека І. В.	– економіст
Музиченко М. В.	– економіст
Сеник О. О.	– начальник відділу статистики послуг гуманітарної сфери департаменту статистики послуг

Методологічні положення схвалені Комісією з питань удосконалення методології та звітної документації Державної служби статистики України (протокол від 28.12.2017 № 26).

Державна служба статистики України

- адреса: вул. Шота Руставелі, 3, Київ, 01601
- телефон: (044) 287-24-22
- факс: (044) 235-37-39
- електронна пошта: office@ukrstat.gov.ua
- веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua

Зміст

	Стор.
Передмова.....	4
I. Загальні положення.....	5
II. Визначення термінів і основних понять. Скорочення.....	6
III. Джерела даних, класифікації та групування, які використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	8
1. Джерела даних, які використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	8
2. Класифікації та групування, що використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	9
IV. Методологічні та практичні аспекти складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	10
1. Склад допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	10
2. Опис таблиць допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	11
3. Агреговані показники допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	19
Додаток 1. Галузі туризму (види туристичної діяльності).....	21
Додаток 2. Таблиці допоміжного (сателітного) рахунку туризму.....	29
Список використаних джерел.....	43

Передмова

Туризм, як складова економіки зі значним соціально-економічним і культурологічним потенціалом, потребує адекватної оцінки стану й конкурентоспроможності туристичної сфери, що ґрунтується на офіційних статистичних даних щодо обсягів доданої вартості, створеної у галузях туризму, характеристики туристичних потоків, профілів цільових сегментів відвідувачів, їх споживчих витрат на отримання туристичних послуг та вигод для економіки країни. Прийняття Європейським парламентом та радою Європейського Союзу Регламенту № 692/2011 від 06.07.2011, що стосується європейської статистики туризму, є вагомим кроком у напрямку узгодженої системи показників статистики туризму для європейських країн.

Розроблення допоміжного (сателітного) рахунку туризму (далі – СРТ) дозволить отримувати інформацію щодо валової доданої вартості, що створюється безпосередньо в туризмі, споживання відвідувачами туристських товарів і послуг, а також попиту на туристські товари і послуги, виробництва в галузях туризму та взаємозв'язку між попитом і пропозицією туристських товарів і послуг, зайнятості і валового нагромадження в галузях туризму.

Метою розроблення Методологічних положень є створення методологічних основ для впровадження у національну статистичну практику складання СРТ як інструменту, що спеціально розроблений для оцінки використання ресурсів у галузях туризму, методологічних підходів та документування джерел даних для здійснення розрахунків щодо розподілу та руху фінансових потоків між основними учасниками туристичного ринку.

Методологічні положення призначені для використання працівниками органів державної статистики, а також можуть бути корисні для фахівців міністерств, органів виконавчої влади, наукових установ, інших зацікавлених користувачів.

I. Загальні положення

Методологічні положення визначають основні підходи та принципи складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму в Україні.

Метою допоміжного (сателітного) рахунку туризму є забезпечення здійснення аналізу всіх аспектів попиту та пропозиції на товари та послуги, пов'язані з діяльністю відвідувачів, відслідковування зв'язку попиту з пропозицією відповідних товарів і послуг у рамках національної економіки, а також встановлення того, як ця пропозиція співвідноситься з іншими видами економічної діяльності.

Агреговані показники, розраховані у рамках допоміжного (сателітного) рахунку туризму, дають змогу оцінити масштаби розвитку галузей туризму.

Основними агрегованими показниками є:

витрати, пов'язані з туризмом всередині країни;

споживання, що відноситься до туризму всередині країни;

валова додана вартість, що створюється в галузях туризму;

валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі.

Вплив туризму на економіку країни в повному обсязі не можна оцінити виключно на підставі наявних інформаційних ресурсів (дані державних статистичних спостережень та адміністративні дані органів виконавчої влади). Необхідно проводити його дооцінку і аналіз, використовуючи інші методи, наприклад, за допомогою моделей, побудованих на базі показників витрат і ресурсів, або інших методів моделювання. Розрахунок моделей та дооцінок здійснюється за окремими методиками.

Методологічні положення ґрунтуються на нормах законів України "Про державну статистику" [1], "Про інформацію" [2], "Про туризм" [3], а також Методологічних положеннях зі статистики туризму [4].

Методологічні положення розроблені з урахуванням положень, викладених у Регламенті (ЄС) № 692/2011 Європейського парламенту та ради від 06.07.2011, що стосується європейської статистики туризму та скасовує Директиву Ради 95/57/ЄС [6], а також Міжнародних рекомендацій зі статистики туризму, 2008 рік [5], документа "Сателітний рахунок туризму: рекомендована методологічна основа", 2008 рік [7].

Методологічні положення визначають методологію розрахунку таблиць допоміжного (сателітного) рахунку туризму в цілому по Україні. Регіональний розріз не передбачений, що відповідає міжнародним рекомендаціям, викладеним у документі "Сателітний рахунок туризму: рекомендована методологічна основа" [7].

Розрахунок таблиць допоміжного (сателітного) рахунку туризму буде впроваджено з 2021 року. Періодичність здійснення розрахунків – один раз на три роки.

II. Визначення термінів і основних понять. Скорочення.

1. У цих Методологічних положеннях використовуються терміни та поняття, визначені законодавством України, міжнародними та європейськими стандартами, а також Методологічними положеннями зі статистики туризму, затвердженими наказом Державної служби статистики України від 23.12.2011 № 372 (із змінами).

Валова додана вартість – вартість випуску за вирахуванням вартості проміжного споживання [7].

Валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі (далі – ВДВБТ) – частина валової доданої вартості, створеної в галузях туризму та інших галузях економіки, які безпосередньо обслуговують відвідувачів відповідно до споживання, що відноситься до туризму всередині країни [7].

Валова додана вартість в галузях туризму (далі – ВДВГТ) – загальна валова додана вартість, створювана усіма закладами галузей туризму, незалежно від того, чи всі вироблені ними товари і послуги призначені для відвідувачів, а також незалежно від рівня спеціалізації їх виробничого процесу [7].

Виїзний туризм – діяльність відвідувачів-резидентів за межами відповідної країни під час виїзної туристичної поїздки [7].

Відвідувач – особа, яка здійснює поїздку до будь-якого основного місця призначення, що знаходиться за межами її звичного середовища, на термін менше року з будь-якою головною метою (ділова поїздка, відпочинок або інша особиста мета), окрім роботи за наймом у суб'єкта-резидента в країні або місці відвідування [5].

Відвідувачів поділяють на туристів і одноденних відвідувачів (екскурсантів).

Відсоток туризму – відсоток між загальним значенням частки туризму і загальним значенням відповідного показника в таблицях допоміжного (сателітного) рахунку туризму [7].

В'їзний туризм – діяльність відвідувачів-нерезидентів у межах відповідної країни під час в'їзної туристичної поїздки [7].

Частка туризму – це частка споживання, що відноситься до туризму всередині країни, за кожним окремим компонентом пропозиції. Для кожної галузі частка туризму у виробництві товарів і послуг (у вартісному вираженні) є сумою часток туризму, які відповідають кожному компоненту товарів і послуг у їхньому виробництві [7].

Внутрішній туризм – діяльність відвідувачів-резидентів у межах відповідної країни під час внутрішньої туристичної поїздки або частини виїзної туристичної поїздки [7].

Галузі туризму – усі заклади, основним видом економічної діяльності яких є типові для туризму види діяльності (згадувані також як туристичні види діяльності), які зазвичай виробляють типові туристичні товари і послуги. Термін "галузі туризму" є еквівалентом терміну "види економічної діяльності, типові для туризму" і ці два терміни використовуються як синоніми [5].

Одноденний відвідувач (екскурсант) – відвідувач, поїздка якого триває не більше однієї доби і не передбачає ночівлю [5].

Звичне середовище – географічна територія (не обов'язково суміжна), в межах якої особа проводить свою повсякденну діяльність. Звичне середовище може бути визначене на підставі таких критеріїв: перетин адміністративних кордонів або відстань від звичного місця проживання, тривалість поїздки, частота поїздки, мета поїздки [6].

Споживання, що відноситься до виїзного туризму, – туристське споживання відвідувачів-резидентів за межами відповідної економіки [7].

Споживання, що відноситься до в'їзного туризму, – туристське споживання відвідувачів-нерезидентів у межах відповідної економіки [7].

Споживання, що відноситься до внутрішнього туризму, – туристське споживання відвідувачів-резидентів у межах відповідної економіки [7].

Споживання, що відноситься до туризму всередині країни, – туристське споживання відвідувачів, які є як резидентами, так і нерезидентами, у межах відповідної економіки. Воно є сумою туристського споживання, що відноситься до внутрішнього та в'їзного туризму [7].

Типові для туризму види діяльності – це види економічної діяльності, результатом яких зазвичай є типові для туризму товари і послуги [5].

Типові для туризму товари і послуги – товари і послуги, що відповідають одному або двом таким критеріям [5]:

туристські витрати на товари і послуги повинні складати істотну частку в загальних туристських витратах (частка у витратах / критерій попиту);

туристські витрати на товари і послуги повинні складати істотну частку в пропозиції цих товарів і послуг в економіці (критерій частки в пропозиції). Цей критерій передбачає, що пропозиція типових для туризму товарів і послуг припинить своє існування в істотних обсягах за умови відсутності відвідувачів.

Туризм – діяльність відвідувачів, які здійснюють поїздку до основного місця призначення за межами їх звичного середовища (за умови, що тривалість такої поїздки становить менше року), з будь-якою основною метою (ділова поїздка, відпочинок або інша особиста мета), окрім роботи за наймом у суб'єкта-резидента в країні або місці відвідування [6].

Турист – відвідувач (внутрішній, в'їзний або виїзний), поїздка якого включає ночівлю [5].

Туристське споживання має те ж саме формальне визначення, що й туристські витрати. Проте концепція туристського споживання, яка використовується в рамках допоміжного (сателітного) рахунку туризму, виходить за межі туристських витрат. Крім суми, сплаченої за придбання споживчих товарів та послуг, а також цінностей для власного використання або дарування, з метою і під час туристичних поїздок, яка співпадає із грошовими операціями, пов'язаними з туризмом, туристське споживання також включає в себе вартість послуг, пов'язаних із проживанням під час відпочинку за власний рахунок, туристичні соціальні трансферти в натуральній формі й інші види умовно розрахованого споживання. Ці операції необхідно оцінювати з використанням джерел, відмінних від інформації, зібраної безпосередньо від

відвідувачів, таких як звіти про здавання/винаймання житла в оренду, оцінками орендної плати, пов'язаної з відпустками, розрахунками умовно обчислених послуг фінансового посередництва [7].

Туристські витрати – суми, сплачені за придбання споживчих товарів і послуг, а також цінностей для власного використання або дарування з метою і під час здійснення туристичних поїздок. Вони включають як витрати відвідувачів, здійснені за власний рахунок, так і витрати, які оплачені для або відшкодовані іншими особами [5].

2. Скорочення:

ВДВГТ – валова додана вартість, що створена в галузях туризму;

ВДВБТ – валова додана вартість, що створена безпосередньо в туризмі;

ДРТ: РМО-2008 – Допоміжний рахунок туризму: рекомендована методологічна основа, 2008 рік;

КВЕД – Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010, затверджена наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457 (зі змінами);

МРСТ-2008 – Міжнародні рекомендації зі статистики туризму, 2008 рік;

СКП – Статистична класифікація продукції, затверджена наказом Держкомстату від 07.10.2011 № 254;

СНР-2008 – Система національних рахунків: ЕК, МВФ, ОЕСР, ООН, МБ, 2012 рік;

СРТ – допоміжний (сателітний) рахунок туризму.

III. Джерела даних, класифікації та групування, які використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму

1. Джерела даних, які використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму

1. Зведені дані державних статистичних спостережень:

"Колективні засоби розміщування" – щодо кількості та місткості колективних засобів розміщування, кількості осіб, які в них перебували, кількості працівників, кількості ночівель, доходів від надання послуг колективними засобами розміщування.

"Туристична діяльність" – щодо кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, доходів від надання туристичних послуг, суми комісійних, агентських та інших винагород, витрат на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного пакету, кількості та вартості реалізованих туроператорами та турагентами туристичних путівок.

"Структурні зміни в економіці України та її регіонів" – щодо кількості суб'єктів господарювання, кількості найманих працівників, витрат на оплату праці та обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності, перелік яких наведено у додатку 1, а також обсягу виробленої

продукції (товарів, послуг) та доданої вартості за витратами виробництва підприємств за видами економічної діяльності.

"Таблиця "витрати-випуск" – щодо випуску товарів і послуг в основних цінах, проміжного споживання в цінах споживачів, валової доданої вартості в основних цінах за видами економічної діяльності.

"Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України" – щодо визначення обсягу туристських витрат в Україні та за кордоном для в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму.

"Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку" – щодо кількості дітей, які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, та кількості працівників.

"Діяльність музеїв" – щодо кількості музеїв та кількості відвідувачів музеїв.

"Діяльність театрів" – щодо кількості театрів та кількості відвідувачів театрів.

"Діяльність концертних організацій, професійних творчих колективів" – щодо кількості закладів та кількості відвідувачів концертів.

"Економічна активність населення" – щодо зайнятого населення за видами економічної діяльності, перелік яких наведено у додатку 1, статтю та статусом зайнятості.

2. Адміністративні дані:

Адміністрації Державної прикордонної служби України – щодо пропуску осіб та транспортних засобів через державний кордон України, виїзду громадян України за кордон, в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну.

Національного банку України – "Платіжний баланс України", статті "Подорожі" та "Транспорт".

Міністерства молоді та спорту України, Міністерства культури України, Державного агентства України з питань кіно – щодо кількості закладів культури та спорту та кількості відвідувачів у них.

Державної казначейської служби України – щодо виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг про доходи та витрати страховиків.

Державної служби зайнятості України – щодо кількості іноземців і осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні відповідно до виданих дозволів.

2. Класифікації та групування, що використовуються для складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму

Для складання таблиць СРТ стосовно туристських витрат, за видами туризму і категоріями відвідувачів, і щодо туристського споживання всередині країни за товарами і послугами використовують таке угруповання товарів і послуг:

A. Споживчі товари і послуги.

A.1. Типові для туризму товари і послуги.

1. Послуги з розміщування відвідувачів:

1.a. Послуги з розміщування відвідувачів, крім послуг у пункті 1.b.

1.b. Послуги з розміщування, пов'язані з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку.

2. Послуги із забезпечення стравами та напоями.

3. Послуги залізничного пасажирського транспорту.

4. Послуги наземного пасажирського транспорту.

5. Послуги водного пасажирського транспорту.

6. Послуги повітряного пасажирського транспорту.

7. Послуги надання в оренду транспортних засобів.

8. Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання.

9. Послуги в галузі культури.

10. Спортивні та рекреаційні послуги.

11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни.

12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни.

A.2. Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом.

A.3. Споживчі товари і послуги, не пов'язані з туризмом.

B.1. Цінності для власного використання або дарування.

Категорії від 1 до 10 у групі типових для туризму товарів і послуг є основою для міжнародного зіставлення видів економічної діяльності (з використанням класів КВЕД) і товарів і послуг (на підставі підкласів СКП). Останні дві категорії відображають особливості окремих країн.

Класифікація галузей туризму (видів туристичної діяльності) за першими десятима позиціями є набором видів економічної діяльності за КВЕД, результатом яких є типові для туризму товари і послуги (додаток 1).

IV. Методологічні та практичні аспекти складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму

1. Склад допоміжного (сателітного) рахунку туризму

СРТ є системою статистичних показників, сформованих у вигляді таблиць, що відображають, з яких ресурсів створюються і як споживаються товари і послуги в сфері туризму.

До складу СРТ входять такі таблиці:

Таблиця 1. Витрати, що відносяться до в'їзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів.

Таблиця 2. Витрати, пов'язані з внутрішнім туризмом, по товарах і послугах, категоріях відвідувачів та видах туризму.

Таблиця 3. Витрати, що відносяться до виїзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів.

Таблиця 4. Споживання, що відноситься до туризму всередині країни, по товарах і послугах.

Таблиця 5. Рахунок виробництва в галузях туризму та інших галузях (в основних цінах).

Таблиця 6. Внутрішні пропозиція й споживання, що відносяться до туризму всередині країни (у цінах споживачів).

Таблиця 7. Зайнятість у галузях туризму.

Таблиця 8. Валове нагромадження основного капіталу в галузях туризму та інших галузях.

Таблиця 9. Колективне туристське споживання по товарах і послугах та джерелах фінансування.

Таблиця 10. Негрошові показники

10.1. Кількість поїздок і ночівель по видах туризму та категоріях відвідувачів.

10.2. В'їзний туризм: кількість прибуттів і ночівель по видах транспорту.

10.3. Кількість засобів розміщування та їхня місткість по типах розміщування.

Макети таблиць 1-10 допоміжного (сателітного) рахунку туризму наведені в додатку 2.

2. Опис таблиць допоміжного (сателітного) рахунку туризму

1. Побудова таблиць СРТ і основних агрегованих показників у міжнародній практиці, як правило, проводиться в два або більше основних етапів, у залежності від наявних джерел вихідних даних.

Метою першого етапу є складання таблиць 1-7 і таблиці 10. Як мінімум, для того, щоб можна було говорити про систему допоміжних рахунків, СРТ повинен включати детальні дані про пропозицію та споживання з точки зору товарів і послуг, придбаних відвідувачами (таблиці 1-4), і галузей, що займаються їх виробництвом (таблиця 5), включаючи їх окремі компоненти, оскільки це становить основу системи допоміжного рахунку туризму (таблиця 6).

У зв'язку з тим, що розвиток туризму має стратегічне значення в контексті реалізації політики забезпечення зайнятості, таблиця 7 "Зайнятість в галузях туризму" також є важливою частиною цієї системи разом з таблицею 10 "Негрошові показники", оскільки економічні показники, що характеризують розвиток туризму, найкраще сприймаються та аналізуються за наявності інформації щодо потоків відвідувачів і інших описових характеристик туристської пропозиції і попиту.

Для складання таблиці 8 "Валове нагромадження основного капіталу в галузях туризму та інших галузях" і таблиці 9 "Колективне туристське споживання по товарах і послугах та джерелах фінансування", необхідно визначити джерела отримання інформації, яка на даний час збирається у рамках державних статистичних спостережень та адміністративної звітності центральних органів виконавчої влади. Крім того, складання зазначених таблиць має вирішувати ряд специфічних проблем концептуального характеру.

Таким чином, питання про складання таблиць 8 і 9 може бути розглянуте на наступному етапі складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму.

2. Таблиця 1. Витрати, що відносяться до в'їзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів.

Визначення загального обсягу туристських витрат, що відносяться до в'їзного туризму, здійснюється на основі даних платіжного балансу про експорт послуг за статтею "Подорожі". Для цього проводиться курсове переведення даних від доларів США до гривні за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України (середньорічним). Далі сума за статтею "Подорожі" розподіляється по туристичних товарах і послугах відповідно до структури витрат відвідувачів-нерезидентів, отриманої на підставі даних державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

У рядках, що стосуються пасажирського транспорту, наводяться дані щодо пасажирських транспортних послуг по відповідних видах транспорту.

Отримані загальні суми по туристичних товарах і послугах розподіляються за категоріями туристів: одноденні відвідувачі й туристи. Для цього визначається їхня частка в загальному потоці в'їзних туристів на підставі даних державного статистичного спостереження "Коллективні засоби розміщування" та адміністративних даних Адміністрації Державної прикордонної служби України, в розбивці по одноденних відвідувачах і туристах. Розрахунок кількості одноденних відвідувачів і туристів здійснюється за спеціальною оцінкою.

Сума, що реєструється в платіжному балансі за цією статтею, є оцінкою витрат приїжджих на придбання товарів і послуг у країні. До цієї групи не включаються перевезення пасажирів у міжнародному сполученні (вартість квитків), облік яких ведеться за статтею "Пасажирські перевезення". Експорт послуг за статтею "Подорожі" розраховується як добуток номінальної середньої вихідної норми витрат на одну поїздку на кількість подорожуючих. Середня норма витрат на одну поїздку визначається за результатами державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

Варто зауважити, що дані платіжного балансу можуть бути скориговані: шляхом зменшення на суму споживчих витрат: тимчасових (сезонних) працівників-нерезидентів України; іноземного обслуговуючого персоналу транспортних засобів (екіпажів/команд) на території України; іноземних студентів, які перебувають понад рік на території України з метою навчання (довгострокове навчання); шляхом збільшення на суму: даних платіжного балансу про експорт послуг за статтею "Транспортні послуги. Послуги пасажирського транспорту";

оплати відвідувачами-нерезидентами України консульських зборів¹;
оформлення відвідувачами-нерезидентами України страхових полісів на час подорожі до України (страхування та перестрахування нерезидентів, зокрема медичне страхування, страхування від нещасних випадків, авіаційне страхування, страхування вантажів та багажу, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів).

Для визначення туристських витрат відвідувачів-нерезидентів на послуги транспорту: "Послуги залізничного пасажирського транспорту", "Послуги наземного пасажирського транспорту", "Послуги водного пасажирського транспорту", "Послуги повітряного пасажирського транспорту" використовуються дані платіжного балансу про експорт послуг за статтею "Транспортні послуги. Послуги пасажирського транспорту" за відповідними видами пасажирського транспорту: послуги залізничного пасажирського транспорту, послуги автомобільного пасажирського транспорту, послуги водного пасажирського транспорту, послуги повітряного пасажирського транспорту.

Крім того, в туристських витратах за видами пасажирського транспорту враховуються витрати відвідувачів-нерезидентів на місцеві транспортні послуги (міський громадський транспорт, таксі тощо). Для цього дані платіжного балансу про експорт послуг за статтею "Транспортні послуги. Послуги пасажирського транспорту" за видами пасажирського транспорту збільшуються на суму витрат відвідувачів-нерезидентів на місцеві транспортні послуги, отриману на підставі даних державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

Для визначення туристських витрат відвідувачів-нерезидентів на послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання використовуються дані державного статистичного спостереження "Туристична діяльність" про дохід туроператорів та турагентів від надання туристичних послуг з в'їзного туризму. При цьому послуги, що надаються туроператорами, відображаються в "чистому" вираженні, тобто із загальної вартості туристичних послуг з в'їзного туризму (вартість туристичних путівок, реалізованих іноземцям для подорожі в межах України) виключаються витрати туроператорів на послуги сторонніх організацій з розміщування, харчування та транспорту, вироблені ними при формуванні туристичного пакету для нерезидентів.

Туристські витрати відвідувачів-нерезидентів по товарах і послугах: "Послуги із забезпечення стравами та напоями", "Послуги надання в оренду транспортних засобів", "Послуги в галузі культури", "Спортивні та рекреаційні послуги", "Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни", "Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни", "Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом" визначаються шляхом дезагрегації загального обсягу туристського споживання, що відноситься до в'їзного туризму, відповідно до структури середньодушових витрат іноземних туристів

¹ За даними Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України.

за результатами державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

Для цього різниця між загальним обсягом туристських витрат, що відноситься до в'їзного туризму, і сумою туристських витрат по товарах і послугах "Послуги з розміщування відвідувачів", "Послуги залізничного пасажирського транспорту", "Послуги наземного пасажирського транспорту", "Послуги водного пасажирського транспорту", "Послуги повітряного пасажирського транспорту", "Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання" розподіляється за складовими відповідно до структури туристських витрат відвідувачів-нерезидентів, отриманих за результатами державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

Туристські витрати на медичні та страхові послуги, придбання пального, відображаються в рядку "Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом".

3. Таблиця 2. Витрати, пов'язані з внутрішнім туризмом, по товарах і послугах, категоріях відвідувачів та видах туризму.

У таблиці 2 відображаються дані щодо туристських витрат відвідувачів-резидентів України на здійснення внутрішніх туристичних поїздок, а також частина витрат на виїзні туристичні поїздки, здійснені усередині країни перед від'їздом. Для цього проводиться додаткова розбивка за видами поїздок (внутрішні та виїзні).

Витрати, пов'язані з внутрішнім туризмом, включають як витрати внутрішніх відвідувачів на поїздки всередині країни, так і витрати виїзних відвідувачів-резидентів України, здійснені ними в межах України до їх від'їзду за кордон. Це два різні типи відвідувачів, тому відповідні рівні та структура споживання представлені окремо.

Основою таблиці 2 в частині визначення витрат внутрішніх туристів є добуток даних державного статистичного спостереження "Коллективні засоби розміщування" у частині кількості осіб-резидентів України, які перебували в колективних засобах розміщування, та результатів державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України" у частині середньодушових витрат внутрішніх туристів та їх структури.

Визначення туристських витрат відвідувачів-резидентів України на послуги з розміщування відвідувачів здійснюється з урахуванням коригування на обсяги тіньової економіки, розраховані відповідно до офіційних даних щодо рівня тіньової економіки, зокрема, щодо:

доходу від розміщування резидентів України в колективних засобах розміщування;

доходу від розміщування резидентів України в індивідуальних засобах розміщування;

діяльності фізичних осіб-підприємців і домогосподарств у частині надання послуг оренди власного або орендованого нерухомого майна резидентам України.

Туристські витрати, пов'язані з пасажирським транспортом, що здійснюються відвідувачами-резидентами в рамках виїзних туристичних поїздок, відображаються тільки в частині операцій між резидентами України (тобто і відвідувачі, і перевізники є резидентами України).

Для визначення туристських витрат відвідувачів-резидентів України на послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання використовуються дані державного статистичного спостереження "Туристична діяльність" щодо вартості реалізованих громадянам України для подорожі в межах України туристичних путівок (ваучерів) від надання туристичних послуг з організації внутрішнього туризму; доходу від екскурсійної діяльності (для витрат, пов'язаних із внутрішніми туристичними поїздками); по виїзних поїздках – сумарної вартості туристичних путівок, реалізованих громадянам України для подорожі за кордон, які корегуються шляхом зменшення на суму витрат туроператорів на послуги сторонніх організацій з розміщування, харчування та транспорту, здійснені туроператором при формуванні туристичного пакету.

4. Таблиця 3. Витрати, що відносяться до виїзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів.

Розрахунок витрат, що відносяться до виїзного туризму, здійснюється на основі даних платіжного балансу про імпорт послуг за статтею "Подорожі". Для цього проводиться курсове переведення даних від доларів США до гривні за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України (середньорічним). Далі сума за статтею "Подорожі" розподіляється по туристичних товарах і послугах відповідно до структури витрат відвідувачів-резидентів на поїздки за межі України, отриманої на підставі даних державного статистичного спостереження "Вибіркове опитування туристів та одноденних відвідувачів України".

Ці дані коригуються:

шляхом зменшення на суму споживчих витрат:

тимчасових (сезонних) працівників-резидентів України за кордоном¹;

обслуговуючого персоналу транспортних засобів (екіпажів / команд), які є резидентами України, за кордоном;

студентів-резидентів України, які навчаються понад рік за кордоном¹;

шляхом збільшення на суму даних:

платіжного балансу щодо імпорту послуг за статтею "Транспортні послуги. Послуги пасажирського транспорту".

Дані щодо туристських витрат на послуги, окрім послуг з розміщування відвідувачів, розподіляються за категоріями відвідувачів: екскурсанти (одноденні відвідувачі) і туристи. Для цього визначаються їх частки в загальному потоці виїзних відвідувачів згідно з адміністративними даними

¹ За даними Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України.

Адміністрації Державної прикордонної служби України. Розрахунок кількості одноденних відвідувачів і туристів здійснюється за спеціальною оцінкою.

5. Таблиця 4. Споживання, що відноситься до туризму всередині країни, по товарах і послугах.

Загальний обсяг споживання, що відноситься до туризму всередині країни, є ключовим агрегованим показником таблиці 4 і розраховується шляхом сумування загального обсягу споживання, що відноситься до в'їзного туризму (таблиця 1), загального обсягу споживання, що відноситься до внутрішнього туризму (таблиця 2), та інших компонентів туристичного споживання, включаючи інші види умовно обчисленого споживання (включають внутрішні витрати на відрядження і витрати за рахунок коштів роботодавців).

Внутрішні витрати на відрядження визначаються у витратах на виробництво товарів і послуг і розбиваються на окремі складові (проживання, харчування, транспорт за видами пасажирського транспорту, страхування, що не відноситься до страхування життя) на підставі зведених даних державного статистичного спостереження "Структурні зміни в економіці України та її регіонів". Витрати за рахунок коштів роботодавців включають соціальні трансферти в сфері культури, відпочинку, спорту, охорони здоров'я, надані роботодавцями найманим працівникам.

6. Таблиця 5. Рахунок виробництва в галузях туризму та інших галузях (в основних цінах).

Основою для складання таблиці 5 є дані державного статистичного спостереження "Таблиця "витрати-випуск". У таблиці 5 відображаються дані про випуск товарів і послуг в основних цінах, проміжне споживання в цінах споживачів і валова додана вартість в основних цінах за видами економічної діяльності. Відповідні рахунки виробництва згруповані згідно з КВЕД.

Ураховуючи, що дані державного статистичного спостереження "Таблиця "витрати-випуск" агреговані на рівні двох знаків КВЕД, для отримання даних за видами економічної діяльності в галузях туризму та інших галузях здійснюється їх дезагрегація за зведеними даними державного статистичного спостереження "Структурні зміни в економіці України та її регіонів" щодо обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) та доданої вартості за витратами виробництва підприємств за видами економічної діяльності, наведеними у додатку 1, із виокремленням тієї складової випуску товарів і послуг, що безпосередньо пов'язана з обслуговуванням відвідувачів. З цією метою вносяться корективи:

"Послуги з розміщування відвідувачів":

вилучаються дані щодо послуг з розміщування, що надаються студентськими та шкільними гуртожитками, робочими селищами (код 55.90 за КВЕД);

додаються дані щодо послуг оренди власного або орендованого нерухомого майна резидентам і нерезидентам України (код 68.20 за КВЕД).

"Послуги із забезпечення стравами та напоями":

вилучаються дані щодо послуг громадського харчування, що надаються їдальнями або кафетеріями на основі контракту (код 56.29 за КВЕД).

"Послуги наземного пасажирського транспорту":

вилучаються дані щодо послуг, що надаються міським та приміським наземним пасажирським транспортом (код 49.31 за КВЕД).

При складанні таблиці 5 СРТ ураховано принцип роздільного відображення послуг підприємств, що здійснюють туроператорську діяльність. Такі послуги відображаються в "чистому" вигляді й оцінюються на основі валового прибутку. Тому із загальної величини випуску товарів і послуг "Туристичні агентства та інші послуги бронювання" виключаються витрати туроператорів на послуги сторонніх організацій з розмішування, харчування та транспорту, задіяні туроператорами при формуванні туристичних пакетів. При цьому здійснюється коригування як величини випуску товарів і послуг в основних цінах, так і величини проміжного споживання в галузях туризму.

У таблиці 5 також проводиться коригування проміжного споживання і валової доданої вартості на суму внутрішніх витрат на відрядження за видами економічної діяльності в галузях туризму.

7. Таблиця 6. Внутрішні пропозиція й споживання, що відносяться до туризму всередині країни (у цінах споживачів).

У таблиці 6 проводиться зіставлення й узгодження внутрішньої пропозиції товарів і послуг і туристського споживання всередині країни. Таблиця 6 складається на підставі даних про фактичне споживання, яке відноситься до туризму всередині країни (з таблиці 4), і даних про випуск товарів і послуг (з таблиці 5), а також даних державного статистичного спостереження "Таблиця "витрати-випуск" щодо імпорту товарів і послуг, податків на продукти та імпорт, націнок торгівлі та транспорту за видами економічної діяльності, які коригуються з урахуванням додаткових спеціальних оцінок. У таблиці 6 здійснюється розрахунок таких показників:

1) внутрішня пропозиція товарів і послуг у цінах споживача розраховується як сума випуску товарів і послуг в основних цінах та інших податків на продукти за кожним видом товарів і послуг. Співвідношення даних про фактичне споживання, що відноситься до туризму всередині країни, і даних щодо внутрішньої пропозиції товарів і послуг у цінах споживачів, відображає відсоток туризму;

2) випуск товарів і послуг, що відносяться до туризму, в основних цінах розраховується як добуток випуску товарів і послуг за кожним видом економічної діяльності і відповідним відсотком туризму;

3) туристське споживання розраховується як добуток проміжного споживання товарів і послуг за кожним видом економічної діяльності та відповідного відсотка туризму;

4) валова додана вартість, що створюється в галузях туризму (в основних цінах), визначається як сума валових доданих вартостей в основних цінах, створених усіма закладами галузей туризму, незалежно від того, чи всі вироблені ними товари і послуги призначені для відвідувачів, а також незалежно від рівня спеціалізації їх виробничого процесу;

5) валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі (в основних цінах), визначається як різниця між випуском товарів і послуг в основних цінах в галузях туризму та інших галузях економіки, які безпосередньо обслуговують відвідувачів, і проміжним споживанням, що відноситься до туризму всередині країни, за видами економічної діяльності в галузях туризму та інших галузях економіки;

6) валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі (у цінах споживача) розраховується через сумування величини валової доданої вартості в основних цінах, створюваної безпосередньо в туризмі, суми інших податків, за винятком субсидій, пов'язаних з виробництвом, на товари і послуги, що відносяться до туризму, які розраховуються для окремих товарів і послуг з використанням відсотка туризму.

У результаті розрахунку показників таблиці 6 визначається частка туризму в економіці країни, як відношення величини валової доданої вартості в цінах споживачів, що створюється безпосередньо в туризмі, до величини валового внутрішнього продукту.

Відсоток туризму у вартісній оцінці може бути визначено так:

на основі інформації, отриманої безпосередньо від виробників і постачальників товарів і послуг (інформація про категорії їх споживачів і частку ринку, яка їм відповідає);

на основі інформації від самих відвідувачів (вибіркові обстеження відвідувачів щодо витрат на товари і послуги із зазначенням постачальників цих товарів і послуг);

на основі висновків експертів в області туристської поведінки, за умови можливості отримання підтвердження таких висновків з використанням передових методів (метод експертних оцінок).

8. Таблиця 7. Зайнятість у галузях туризму.

У таблиці 7 відображається інформація про кількість зайнятих працівників у галузях туризму з розподілом за статусом зайнятості (наймані працівники та самозайняті) та статтю зайнятих.

Дані для розрахунку зайнятості формуються на підставі зведених даних державного статистичного спостереження "Структурні зміни в економіці України та її регіонів" щодо кількості найманих працівників суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, перелік яких наведено в додатку 1, а також даних державного статистичного спостереження "Економічна активність населення" щодо зайнятого населення за видами економічної діяльності, статтю та статусом зайнятості.

Кількість закладів у галузях туризму наводиться за зведеними даними державного статистичного спостереження "Структурні зміни в економіці України та її регіонів" щодо кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, перелік яких наведено в додатку 1.

9. Таблиця 10. Негрошові показники.

У таблиці 10 представлені кількісні показники, які використовувалися в попередніх таблицях, і які мають важливе значення для інтерпретації представленої в грошовому вираженні інформації.

Таблиця 10 складається з трьох частин:

10.1. Кількість поїздок і ночівель по видах туризму та категоріях відвідувачів;

10.2. В'їзний туризм: кількість поїздок і ночівель по видах транспорту;

10.3. Кількість засобів розміщування і їх місткість по типах розміщування.

Для розрахунку показників Таблиці 10 використовується така інформація: зведені дані державних статистичних спостережень "Коллективні засоби розміщування" та "Туристична діяльність";

адміністративні дані Адміністрації Державної прикордонної служби України щодо пропуску осіб та транспортних засобів через державний кордон України, виїзду громадян України за кордон, в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну.

Крім того, спеціальна оцінка використовуються при розрахунках в частині визначення співвідношення кількості туристів та екскурсантів.

3. Агреговані показники допоміжного (сателітного) рахунку туризму

Агреговані показники не є найважливішими елементами допоміжного (сателітного) рахунку туризму, основною метою якого є забезпечення детальної аналітичної інформації з усіх аспектів туризму: про структуру туристського споживання, про галузі економіки, найбільшою мірою пов'язані з діяльністю відвідувачів, і їх взаємозв'язки з іншими галузями економіки. Разом з цим агреговані показники мають надзвичайно велике значення для відображення сукупних показників масштабів розвитку галузей туризму.

У рамках СРТ формуються такі агреговані показники, які дозволяють отримати уявлення про значущість туризму в економіці країни:

витрати, пов'язані з туризмом усередині країни (таблиця 4 (4.1));

споживання, що відноситься до туризму всередині країни (таблиця 4 (4.3));

валова додана вартість в галузях туризму (таблиця 5 (5.15));

валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі (таблиця 6). Сенс терміну "безпосередньо" полягає в тому, що в рамках СРТ відображається лише та частина доданої вартості (створюваної галузями туризму та іншими галузями), яка пов'язана зі споживанням товарів і послуг

відвідувачами, при цьому не враховується непрямий або стимулюючий вплив, який може мати такого роду споживання.

Валова додана вартість в галузях туризму – це загальна валова додана вартість, створювана усіма закладами галузей туризму, незалежно від того, чи всі вироблені ними товари і послуги призначені для відвідувачів, а також незалежно від рівня спеціалізації їх виробничого процесу. При цьому не враховується величина доданої вартості, сформованої в рамках функціонування не пов'язаних з туризмом видів економічної діяльності, кінцева продукція яких придбана відвідувачами або іншими особами в інтересах відвідувачів. При тому, що з використанням призначених для цього методів підрахунку частина величини валової доданої вартості співвідноситься з вартістю певної частини кінцевої продукції окремої виробничої одиниці, стає можливим визначення розміру агрегованого показника, що відображає величину валової доданої вартості, створюваної безпосередньо в туризмі. Він передбачає підсумовування частини величини валової доданої вартості, створюваної в галузях туризму та в інших галузях економіки, безпосередньо пов'язаних з обслуговуванням відвідувачів, відповідно до споживання, що відноситься до туризму всередині країни.

В. о. директора департаменту
статистики послуг

О. О. Кармазіна

Додаток 1
до Методологічних положень
(пункт 1 підрозділу 1 розділу III,
підрозділ 2 розділу III,
підрозділ 1 розділу IV,
пункти 6, 8 підрозділу 2
розділу IV)

Галузі туризму (види туристичної діяльності)

1. Тимчасове розміщення

55.10
Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення
<p>Цей клас включає надання місць для переважно короткострокового проживання гостей і відвідувачів зазвичай на добовій або тижневій основі. Ця діяльність включає надання упорядженого житла в гостьових кімнатах або номерах люкс. Послуги включають щоденне прибирання та заміну постільної білизни. Також можливе надання широкого переліку додаткових послуг, таких як забезпечення харчуванням і напоями, паркування, послуги пралень, басейнів і тренажерних залів, місць для відпочинку та розваг, а також конференц-залів і місць для проведення нарад. Цей клас включає діяльність з розміщення у: готелях, курортних готелях, готелях класу люкс, мотелях.</p> <p>Цей клас не включає: надання в оренду будинків, упоряджених або неупоряджених квартир чи апартаментів для постійного проживання зазвичай на місячний або річний термін (68).</p>
55.20
Діяльність засобів розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання
<p>Цей клас включає надання місць для переважно короткострокового проживання гостей і відвідувачів зазвичай добовій або тижневій основі в окремих ізольованих приміщеннях, таких як мебльовані кімнати з кухонними приналежностями або повністю оснащеними кухнями. Це можуть бути апартаменти або квартири, розташовані в окремих багатоповерхових будинках чи блоках, одноповерхові бунгало, шале, котеджі та невеликі будиночки. Також, якщо це передбачено, разом із послугами з розміщення може надаватися невеликий перелік додаткових послуг. Цей клас включає діяльність з розміщення у: дитячих або інших будинках відпочинку, квартирах і бунгало для приїжджих, котеджах і будиночках без надання послуг з прибирання або приготування їжі, турбазах, хостелах, гірських таборах, кемпінгах, селянських будиночках. Цей клас також включає: діяльність дитячих оздоровчих закладів (таборів), окрім подібних закладів санаторного типу.</p> <p>Цей клас не включає: надання в оренду упорядженого житла для короткострокового проживання із забезпеченням прибирання, заміни постільної білизни, харчуванням і напоями (55.10), надання в оренду будинків, упоряджених або неупоряджених квартир чи апартаментів для постійного проживання зазвичай на місячний або річний термін (68).</p>

55.30
Надання місць кемпінгами та стоянками для житлових автофургонів і причепів
Цей клас включає: надання місць для проживання в кемпінгах, наметових містечках, трейлерних парках, містечках для відпочинку, а також мисливських або рибальських угіддях для короткострокового розміщування відвідувачів і гостей, надання місць і приналежностей для житлових автофургонів. Цей клас також включає: діяльність з розміщування у: захисних укриттях або біваках для розміщення наметів і/або спальних мішків. Цей клас не включає: надання місць у турбазах, хостелах, гірських таборах, селянських будиночках (55.20).
55.90
Діяльність інших засобів тимчасового розміщування
Цей клас включає надання тимчасового або довгострокового житла в одномісних або загальних кімнатах, гуртожитках для студентів, сезонних робітників та інших осіб. Цей клас включає: студентські гуртожитки, шкільні гуртожитки, робочі селища, пансіонати, залізничні спальні вагони.
68.20
Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна
Цей клас включає: надання в оренду та управління власним або орендованим нерухомим майном: багатоквартирними будівлями та житлом, нежитловими будівлями, у т.ч. виставковими залами, складськими приміщеннями, земельними ділянками; надання будівель, упоряджених або неупоряджених квартир чи апартаментів для довготермінового використання зазвичай на умовах щомісячної або річної оплати. Цей клас також включає: діяльність ринків, розроблення будівельних проектів для власного використання, експлуатацію житлових мобільних комплексів, надання приміщень виключно для утримання тварин. Цей клас не включає: експлуатацію готелів, багатокімнатних готелів, будинків відпочинку, мебльованих будинків, наметових містечок, кемпінгів та інших нежитлових або призначених для короткотермінового проживання комплексів (55).

2. Забезпечення стравами та напоями

56.10
Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування
Цей клас включає послуги з надання харчування споживачам, незалежно від того, чи їх подають у спеціалізованих місцях громадського харчування або в ресторанах самообслуговування, чи їх споживають у приміщенні, забирають із собою або замовляють додому. До цього класу також відносять приготування та подачу їжі для негайного споживання з автомобілів або пересувних вагончиків. Цей клас включає діяльність: ресторанів, кафе, ресторанів швидкого обслуговування, місць з наданням їжі для споживання за межами закладу, вагончиків з продажу морозива, пересувних вагончиків з продажу їжі, діяльність із приготування їжі в торговельних наметах. Цей клас також включає: діяльність ресторанів і барів, пов'язану з доставкою їжі за умови залучення окремих одиниць. Цей клас не включає: роздрібну торгівлю харчовими продуктами через торговельні автомати (47.99), надання послуг закладами громадського харчування на основі концесії (56.29).

56.29
Постачання інших готових страв
<p>Цей клас включає надання послуг промислового кейтерингу, тобто послуги з надання харчування, засновані на договірних умовах зі споживачем протягом визначеного періоду часу. Цей клас також включає постачання їжі спортивним та іншим установам на основі концесії. Їжу зазвичай готують у головному підрозділі. Цей клас включає: діяльність контрактних фірм із постачання готової їжі (наприклад, для транспортних компаній), постачання готової їжі спортивним та іншим установам на основі концесії, діяльність їдалень або кафетеріїв (наприклад, для підприємств, офісів, лікарень або шкіл) на основі контракту.</p> <p>Цей клас не включає: виробництво готових продуктів харчування нетривалого зберігання для їх перепродажу (10.89), роздрібну торгівлю продуктами харчування нетривалого зберігання (47)).</p>
56.30
Обслуговування напоями
<p>Цей клас включає приготування і обслуговування напоями для негайного споживання на місці. Цей клас включає діяльність: барів, таверн, закусточних, дискотек (з перевагою споживання напоїв), пивних, кафе, ларьків із продажу фруктових соків, пересувних кіосків із продажу напоїв.</p> <p>Цей клас не включає: перепродаж напоїв у пакованні або без нього (47), роздрібну торгівлю напоями через торговельні автомати (47.99), діяльність дискотек і танцювальних майданчиків без обслуговування напоями (93.29).</p>

3. Залізничний пасажирський транспорт

49.10
Пасажирський залізничний транспорт міжміського сполучення
<p>Цей клас включає: залізничні перевезення пасажирів головними залізничними магістралями, що пролягають на значній географічній території, з використанням рухомого складу залізничних компаній, залізничні пасажирські перевезення міжміського сполучення, експлуатацію спальних вагонів і вагонів-ресторанів як інтегровану діяльність залізничних компаній.</p> <p>Цей клас не включає: пасажирські перевезення міського та приміського сполучення (49.31), діяльність пасажирських залізничних станцій, функціонування залізничної інфраструктури; маневрування та складання потягів (52.21), надання у користування спальних вагонів і вагонів-ресторанів окремими одиницями (55.90, 56.10).</p>

4. Наземний пасажирський транспорт

49.32
Надання послуг таксі
Цей клас також включає: - надання в оренду іншого приватного автотранспорту з водієм.
49.39
Інший пасажирський наземний транспорт, н.в.і.у.
Цей клас включає: інші види пасажирських перевезень автодорожнім транспортом: послуги з перевезення на далекі відстані рейсовими автобусами, чартерні перевезення,

екскурсійні й туристичні перевезення, перевезення автобусами до аеропорту та з аеропорту; перевезення конвеєрами, фунікулерами, гірськолижними та канатними підйомниками, якщо вони не входять до складу системи міських і приміських транспортних перевезень. Цей клас також включає: перевезення шкільними та службовими автобусами, пасажирські перевезення транспортними засобами з використанням людської або тваринної сили.

Цей клас не включає: перевезення автомобілями швидкої допомоги (86.90).

5. Водний пасажирський транспорт

50.10

Пасажирський морський транспорт

Цей клас включає: пасажирські рейсові та нерейсові перевезення морським транспортом: експлуатацію катерів і пароплавів у туристичних цілях (для проведення екскурсій, круїзів або огляду визначних пам'яток), експлуатацію поромів, прогулянкових катерів тощо. Цей клас також включає: надання в оренду прогулянкових човнів з екіпажем для перевезень морем і прибережними водами (наприклад, для рибних круїзів).

Цей клас не включає: надання послуг ресторанів і барів на борту суден, якщо їх надають окремі фірми (56.10, 56.30), надання в оренду прогулянкових катерів та яхт без екіпажу (77.21), надання в оренду торговельних пароплавів і катерів без екіпажу (77.34), діяльність "казино на воді" (92.00).

50.30

Пасажирський річковий транспорт

Цей клас включає: пасажирські перевезення річками, каналами, озерами та іншими внутрішніми водами, у т.ч. усередині гаваней і морських портів. Цей клас також включає: надання в оренду прогулянкових катерів з екіпажем для перевезення внутрішніми водами.

Цей клас не включає: надання в оренду прогулянкових катерів та яхт без екіпажу (77.34).

6. Повітряний пасажирський транспорт

51.10

Пасажирський авіаційний транспорт

Цей клас включає: перевезення пасажирів авіаційним транспортом за встановленим маршрутом і розкладом, чартерні пасажирські рейси, польоти з метою огляду краєвидів і визначних пам'яток. Цей клас також включає: надання в оренду авіаційних транспортних засобів задля пасажирських перевезень, авіаційна діяльність загального характеру, зокрема: пасажирські перевезення, організовані аероклубами задля інструктажу або розваг.

Цей клас не включає: надання в оренду авіаційних транспортних засобів без екіпажу (77.35).

7. Надання в оренду транспортних засобів

77.11

Надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів

Цей клас включає: надання в оренду й операційний лізинг автотранспортних засобів: пасажирських автомобілів та інших легкових автомобілів (вагою до 3,5 тонн) без водія. Цей клас не включає: надання в оренду автомобілів або інших легкових автотранспортних засобів з водієм (49.32, 49.39).

77.12
Надання в оренду вантажних автомобілів
Цей клас включає: надання в оренду та операційний лізинг: вантажівок, вантажних причепів до легкових автомобілів і важких транспортних засобів (вагою понад 3,5 тонн), автомобілів для відпочинку.
Цей клас не включає: надання в оренду або операційний лізинг важких транспортних засобів або вантажівок з водієм (49.41).

8. Туристичні агентства, туристичні оператори, інші послуги з бронювання

79.11
Діяльність туристичних агентств
Цей клас включає: діяльність агентств, задіяних в організації подорожей, турів і наданні послуг із розміщення для короткотермінового проживання на основі їх оптового та роздрібного продажу широкому колу споживачів або комерційним клієнтам.
79.12
Діяльність туроператорів
Цей клас включає: організацію та проведення турів, що їх реалізують через туристичні агентства або безпосередньо туристичними операторами. Організація турів може включати: перевезення, забезпечення місця проживання, харчування, відвідування музеїв, місць історичних і культурних пам'яток, театральних, музичних або спортивних заходів.
79.90
Надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність
Цей клас включає: інші послуги з бронювання, пов'язані з туристичними послугами: бронювання транспорту, готелів, ресторанів, прокату машин, розважальних, спортивних заходів тощо, надання інших послуг, пов'язаних зі службою попередніх замовлень; продаж квитків на театральні, спортивні та інші розважальні заходи; послуги з надання підтримки та допомоги приїжджим: надання інформації щодо турів, послуги туристичних гідів; діяльність, спрямовану на розвиток туризму.
Цей клас не включає: діяльність туристичних агентств і операторів (79.11, 79.12), організацію та проведення зустрічей, зборів і конференцій (82.30).

9. Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг

90.03
Індивідуальна мистецька діяльність
Цей клас включає: діяльність незалежних митців, таких як скульптори, художники, мультиплікатори, гравери, офортисти тощо, діяльність індивідуальних письменників, діяльність незалежних журналістів, реставрацію творів мистецтва, таких як картини тощо. Цей клас також включає: виготовлення унікальних виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення, створення копій з полотен професійними художниками, написання сценаріїв кінофільмів.
Цей клас не включає: створення копій статуй (23.70), реставрацію органів та інших старовинних музичних інструментів (33.19), створення художніх фільмів та відеопродукції (59.11, 59.12), реставрацію меблів (крім музейної реставрації) (95.24).

90.04
Функціонування театральних і концертних залів
Цей клас включає: функціонування концертних і театральних залів та інших приміщень. Цей клас не включає: діяльність кінотеатрів (59.14), функціонування квиткових агентств (79.90), функціонування музеїв (91.02).
91.02
Функціонування музеїв
Цей клас включає: функціонування будь-яких музеїв: художніх музеїв, музеїв ювелірних виробів, меблів, костюмів, кераміки, виробів із срібла, музеїв природничої історії, науки та технологій, у т.ч. військових музеїв, інших спеціалізованих музеїв, музеїв простонеба. Цей клас не включає: діяльність комерційних картинних галерей (47.78), реставрацію художніх робіт і об'єктів музейних колекцій (90.03), діяльність бібліотек і архівів (91.01).
91.03
Діяльність із охорони та використання пам'яток історії, будівель та інших пам'яток культури
Цей клас включає: діяльність із охорони та використання пам'яток історії, будівель та інших пам'яток культури. Цей клас не включає: реставрацію історичних пам'яток та будівель (секція F).
91.04
Функціонування ботанічних садів, зоопарків і природних заповідників
Цей клас включає: функціонування ботанічних садів і зоологічних парків, у т.ч. дитячих зоопарків, функціонування природних заповідників, у т.ч. діяльність з охорони дикої природи тощо. Цей клас не включає: ландшафтну та садову діяльність (81.30), функціонування заповідників для спортивного рибальства (93.19).

10. Діяльність у сфері спорту та дозвілля

77.21
Прокат товарів для спорту та відпочинку
Цей клас включає прокат товарів для спорту та відпочинку: яхт, каное та вітрильних човнів, велосипедів, пляжних стільців і парасольок, іншого спортивного устаткування, лиж. Цей клас не включає: надання в оренду прогулянкових човнів та яхт без екіпажу (50.10, 50.30), надання в прокат відеозаписів і дисків (77.22), надання в прокат інших предметів особистого вжитку та побутових виробів (77.29), надання в прокат устаткування для дозвілля та відпочинку, що є невід'ємною складовою розважальних комплексів (93.29).
92.00
Організування азартних ігор
Цей клас включає карткові ігри та діяльність казино, таку як: продаж лотерейних квитків, роботу ігрових автоматів, роботу віртуальних сайтів з віртуальними азартними іграми, букмекерство та ставки, парі, роботу казино, у т.ч. казино на воді.

93.11
Функціонування спортивних споруд
<p>Цей клас включає: функціонування закритих і відкритих об'єктів із проведення спортивних заходів (відкритих і закритих, із сидіннями для глядачів чи без них): футбольних, хокейних стадіонів, стадіонів для гри в крикет і регбі, бігових доріжок для собак, коней тощо, плавальних басейнів і стадіонів, стадіонів для занять легкою атлетикою, стадіонів і арен для зимових видів спорту, льодових арен для хокею, арен для боксу, полів для гри в гольф, доріжок для боулінгу; організацію та проведення спортивних заходів простонеба й у приміщеннях для професіоналів або аматорів. Цей клас включає управління та забезпечення персоналом для роботи на цих об'єктах.</p> <p>Цей клас не включає: функціонування лижних підйомників (49.39), надання в оренду розважальних і спортивних товарів (77.21), діяльність фітнес-залів (93.13), діяльність парків і пляжів (93.29).</p>
93.13
Діяльність фітнес-центрів
<p>Цей клас включає: діяльність клубів фітнесу та бодибілдінгу.</p> <p>Цей клас не включає: послуги професійних спортивних інструкторів, учителів, тренерів (85.51).</p>
93.19
Інша діяльність у сфері спорту
<p>Цей клас включає: діяльність зі сприяння та підготовки спортивних заходів при наявності або відсутності спортивних споруд, діяльність самостійних спортсменів і атлетів, суддів, хронометражистів тощо, діяльність спортивних ліг і регулюючих органів, діяльність, яка стосується проведення спортивних заходів, діяльність стаєнь для утримання скакових і бігових коней, псарень для утримання бігових собак і гаражів для спортивних гоночних автомобілів, мисливство як вид спорту або відпочинку та надання пов'язаних із ним послуг, діяльність заповідників для спортивного рибальства, послуги гірських провідників, допоміжну діяльність зі спортивного рибальства та мисливства.</p> <p>Цей клас не включає: надання в оренду спортивного устаткування (77.21), діяльність спортивних та ігрових шкіл, діяльність спортивних інструкторів, учителів, тренерів тощо (85.51), організацію та проведення спортивними клубами з власними спорудами або без них спортивних заходів для професіоналів або аматорів простонеба й у приміщенні (93.11), діяльність парків і пляжів (93.29).</p>
93.21
Функціонування атракціонів і тематичних парків
<p>Цей клас включає діяльність розважальних і тематичних парків, пов'язану з організацією відпочинку та розваг, діяльність парків атракціонів, механізовані гірки, водні гірки, ігри, шоу, діяльність, пов'язану з організацією ярмарків і майданчиків для пікніків.</p>

93.29
Організування інших видів відпочинку та розваг
<p>Цей клас включає діяльність, пов'язану з організуванням відпочинку та розваг (крім парків розваг і тематичних парків), н.в.і.у.: експлуатацію ігрових автоматів, діяльність парків відпочинку (без пансіону), надання транспортних засобів для розважальних цілей, наприклад, човнів, діяльність гірськолижних треків, прокат устаткування для дозвілля та відпочинку як невід'ємну частину розважальних комплексів, ярмарки та шоу, які мають відношення до відпочинку, діяльність пляжів, у т.ч. оренду приміщень, таких як лазні, купальні, приміщень, із шафками із замками, стільцями тощо, роботу танцювальних майданчиків. Цей клас також включає: діяльність продюсерів або підприємців у сфері мистецтва з певними приміщеннями або без них, прокат більярдних столів для населення.</p> <p>Цей клас не включає: роботу канатних доріг, лижних підйомників (49.39), рибальських поїздок (50.10, 50.30), забезпечення місцями та приміщеннями для короткої зупинки відвідувачів у парках відпочинку, лісах і наметових містечках, діяльність трейлерних парків, таборів відпочинку, таборів для організації полювання та вилову риби, наметових містечок і майданчиків (55.30), діяльність дискотек (56.30), діяльність театральних і циркових труп (90.01).</p>

11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни

Роздрібна торгівля у магазинах безмитної торгівлі
Спеціалізована роздрібна торгівля сувенірами
Спеціалізована роздрібна торгівля предметами кустарного промислу
Інша спеціалізована роздрібна торгівля типовими для туризму товарами

12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни

В. о. директора департаменту
статистики послуг

О. О. Кармазіна

Додаток 2
до Методологічних положень
(підрозділ I розділу IV)

Таблиця 1. Витрати, що відносяться до в'їзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів

		(чиста вартісна оцінка, тис.грн)		
Товари і послуги		Витрати, що відносяться до в'їзного туризму		
		Туристи (відвідувачі на добу і більше) (1.1)	Екскурсанти (одноденні відвідувачі) (1.2)	Відвідувачі $(1.3) = (1.1) + (1.2)$
A. Споживчі товари і послуги				
A.1 Типові для туризму товари і послуги				
1. Послуги з розміщування відвідувачів				
1.a. Послуги з розміщування відвідувачів, крім послуг у пункті 1.b				
1.b. Послуги з розміщування, пов'язані з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку			X	
2. Послуги із забезпечення стравами та напоями			X	
3. Послуги залізничного пасажирського транспорту			X	
4. Послуги наземного пасажирського транспорту				
5. Послуги водного пасажирського транспорту				
6. Послуги повітряного пасажирського транспорту				
7. Послуги надання в оренду транспортних засобів				
8. Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання				
9. Послуги в галузі культури				
10. Спортивні та рекреаційні послуги				
11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни				
12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни				
A.2. Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом				
B.1. Цінності для власного використання або дарування				
Усього				

Таблиця 3. Витрати, що відносяться до виїзного туризму, по товарах і послугах та категоріях відвідувачів

(чиста вартісна оцінка, тис.грн)			
	Витрати, що відносяться до виїзного туризму		
	Туристи (відвідувачі на добу і більше) (3.1)	Екскурсанти (одноденні відвідувачі) (3.2)	Відвідувачі (3.3) = (3.1) + (3.2)
Товари і послуги			
A. Споживчі товари і послуги			
A.1 Типові для туризму товари і послуги			
1. Послуги з розміщування відвідувачів			
1.a. Послуги з розміщування відвідувачів, крім послуг у пункті 1.b		X	
1.b. Послуги з розміщування, пов'язані з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку		X	
2. Послуги із забезпечення стравами та напоями		X	
3. Послуги залізничного пасажирського транспорту			
4. Послуги наземного пасажирського транспорту			
5. Послуги водного пасажирського транспорту			
6. Послуги повітряного пасажирського транспорту			
7. Послуги надання в оренду транспортних засобів			
8. Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання			
9. Послуги в галузі культури			
10. Спортивні та рекреаційні послуги			
11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни			
12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни			
A.2. Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом			
B.1. Цінності для власного використання або дарування			
Усього			

Продовження додатка 2

Таблиця 4. Споживання, що відноситься до туризму всередині країни, по товарах і послугах

	Споживання, що відноситься до туризму всередині країни (чиста вартісна оцінка, тис.грн)				
	Витрати, пов'язані з внутрішнім туризмом (1.3)	Витрати, пов'язані з туризмом всередині країни (4.1) = (1.3) + (2.9)	Витрати, пов'язані з туризмом (2.9)	Інші компоненти туристського споживання (4.2)	Споживання, що відноситься до туризму всередині країни (4.3) = (4.1) + (4.2)
Товари і послуги					
А. Споживчі товари і послуги					
А.1 Типові для туризму товари і послуги					
1. Послуги з розміщування відвідувачів					
1.а. Послуги з розміщування відвідувачів, крім послуг у пункті 1.б					
1.б. Послуги з розміщування, пов'язані з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку					
2. Послуги із забезпечення стравами та напоями					
3. Послуги залізничного пасажирського транспорту					
4. Послуги наземного пасажирського транспорту					
5. Послуги водного пасажирського транспорту					
6. Послуги повітряного пасажирського транспорту					
7. Послуги надання в оренду транспортних засобів					
8. Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання					
9. Послуги в галузі культури					
10. Спортивні та рекреаційні послуги					
11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни					
12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни					
А.2. Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом					
В.1. Цінності для власного використання або дарування					
Усього					

Продовження додатка 2

Таблиця 5. Рахунок виробництва в галузях туризму та інших галузях (в основних цінах)

	Галузі туризму						
	1. Розмішування відвідувачів (5.1)	1.а. Розмішування відвідувачів, крім послуг в пункті 1.б. (5.1а)	1.б. Розмішування відвідувачів, пов'язане з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку (5.1б)	2. Забезпечення стравами та напоями (5.2)	3. Залізничний пасажирський транспорт (5.3)	4. Наземний пасажирський транспорт (5.4)	5. Водний транспорт (5.5)
Товари і послуги							
A. Споживчі товари і послуги							
A.1 Типові для туризму товари і послуги							
1. Послуги з розмішування відвідувачів							
1.а. Послуги з розмішування відвідувачів, крім послуг у пункті 1.б							
1.б. Послуги з розмішування, пов'язані з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку							
2. Послуги із забезпечення стравами та напоями							
3. Послуги залізничного пасажирського транспорту							
4. Послуги наземного пасажирського транспорту							
5. Послуги водного пасажирського транспорту							
6. Послуги повітряного пасажирського транспорту							
7. Послуги надання в оренду транспортних засобів							
8. Послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання							
9. Послуги в галузі культури							
10. Спортивні та рекреаційні послуги							
11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни							
12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни							
A.2. Інші споживчі товари і послуги, що пов'язані з туризмом							
B. Неспоживчі товари і послуги							
B.1. Цінності для власного використання або дарування							
B.2. Інші неспоживчі товари і послуги							
товари послуги							
I. Загальний обсяг випуску (в основних цінах)							
II. Загальний обсяг проміжного споживання (в цінах споживачів)							
(I-II). Сукупна валова додана вартість (в основних цінах)							
Оплата праці найманих працівників							
Інші податки, за винятком субсидій на продукти							
Валовий прибуток, змішаний дохід							

(чиста вартісна оцінка, тис.грн)

Таблиця 7. Зайнятість у галузях туризму

Товари і послуги	Кількість закладів, од	Кількість зайнятих, осіб			У тому числі найманих працівників		
		Чоловіки	Жінки	Усього	Чоловіки	Жінки	Усього
1. Розміщування відвідувачів 1.а. Розміщування відвідувачів, крім послуг в пункті 1.б. 1.б. Розміщування відвідувачів, пов'язане з усіма типами власності щодо будинків для відпочинку 2. Забезпечення стравами та напоями 3. Залізничний пасажирський транспорт 4. Наземний пасажирський транспорт 5. Водний пасажирський транспорт 6. Повітряний пасажирський транспорт 7. Надання в оренду транспортних засобів 8. Туристичні агентства та інші послуги з бронювання 9. Послуги в галузі культури 10. Спортивні та рекреаційні послуги 11. Типові туристичні товари, специфічні для конкретної країни 12. Типові туристичні послуги, специфічні для конкретної країни							
Усього							

Продовження додатка 2

Таблиця 9. Колективне туристське споживання по товарах і послугах та джерелах фінансування

Товари і послуги	Джерела фінансування			Колективне туристське споживання (9.4) = (9.1) + (9.2) + (9.3)
	Державний бюджет (9.1)	Місцеві бюджети		
		областей, м. Києва (9.2)	міст обласного значення, районів (9.3)	
Рекламні послуги в галузі туризму Інформаційні послуги для відвідувачів Адміністративні послуги, пов'язані з оптовою та роздрібною торгівлею, підприємствами громадського харчування, готелями і ресторанами Адміністративні послуги, пов'язані з галуззю туризму Послуги, що відносяться до діяльності в галузі туризму				
Усього				

(чиста вартісна оцінка, тис. грн)

Таблиця 10. Negroшові показники

10.1. Кількість поїздок і ночівель по видах туризму та категоріях відвідувачів

	В'їзний туризм			Внутрішній туризм			Виїзний туризм		
	Туристи (відвідувачі на добу і більше)	Екскурсанти (одноденні відвідувачі)	Відвідувачі	Туристи (відвідувачі на добу і більше)	Екскурсанти (одноденні відвідувачі)	Відвідувачі	Туристи (відвідувачі на добу і більше)	Екскурсанти (одноденні відвідувачі)	Відвідувачі
Кількість поїздок									
Кількість ночівель									

10.2. В'їзний туризм: кількість поїздок і ночівель по видах транспорту

	Кількість поїздок	Кількість ночівель
1. Повітряний транспорт		
2. Водний транспорт		
3. Наземний транспорт		
3.1. Залізничний транспорт		
3.2. Екскурсійні міжміські та міські автобуси, інший транспорт на дорогах загального користування		
3.3. Оренда транспортних засобів		
3.4. Приватні автомобілі		
3.5. Інші види наземного транспорту		
Усього		

10.3. Кількість засобів розміщування і їх місткість по типах розміщування

	Розміщування відвідувачів (розділ 55 КВЕД)		Операції з нерухомістю (розділ 68 КВЕД)
	Готелі та подібні засоби розміщування, засоби розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	Майданчики для кемпінгу, стоянки для житлових автофургонів і причепів	
Кількість закладів			Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна
Місткість закладів (кількість номерів)			
Місткість закладів (кількість місць)			
Коефіцієнт використання місткості (по кількості номерів)			
Коефіцієнт використання місткості (по кількості місць)			

В. о. директора департаменту
статистики послуг

О. О. Кармазіна

Список використаних джерел

1. Закон України "Про державну статистику" від 17.09.1992 № 2614-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України "Про інформацію" /Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С.650. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 № 324/95-ВР (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Методологічні положення зі статистики туризму / Наказ Державної служби статистики України від 23.12.2011 № 372 (із змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Міжнародні рекомендації зі статистики туризму, 2008 рік (International Recommendations for Tourism Statistics, 2008) // United Nations Publication Sales – No. E.08.XVII.28-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/Seriesm_83rev1r.pdf
6. Регламент (ЄС) № 692/2011 Європейського парламенту та ради від 06.07.2011, що стосується європейської статистики туризму та скасовує Директиву Ради 95/57/ЄС (Regulation (EU) No 692/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 concerning European statistics on tourism and repealing Council Directive 95/57/EC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:192:0017:0032:EN:PDF>
7. Сателітний рахунок туризму: рекомендована методологічна основа, 2008 р. (Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008) // United Nations Publication Sales. - No. E.08.XVII.27-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org>.
8. Система національних рахунків 2008 – СНР 2008 (System of National Accounts 2008 – SNA 2008) // United Nations Sales. – No. E.08.XVII.29-2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/sna2008.pdf>
9. Счета сектора домашних хозяйств: опыт использования понятий и составления счетов. Том 2: Расширения вспомогательных счетов сектора домашних хозяйств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_75v2R.pdf